

Módszertani irányelvek a kiemelt osztályozásokra



TARTALOM

Bevezetés	3
1. Keretrendszer	4
1.1 Standardok az Európai Statisztikai Rendszerben	4
1.2 Az osztályozás fogalma, célja	4
1.3 Vonatkozási kör	4
1.4 A módszertani irányelvek kötelező ereje, illetve rugalmassága	5
1.5 Az osztályozás elfogadásáról és bevezetéséről döntő hivatalos szakmai fórum.....	5
1.6 Szakmai egyeztetés	6
1.7 Jogi alapok	6
1.8 Közigazgatási egyeztetés	7
1.9 Közzététel, alkalmazás támogatása.....	8
2. Az osztályozás kidolgozásának, felülvizsgálatának, aktualizálásának folyamata és szereplői	9
2.1 Új osztályozás kidolgozása.....	9
2.1.1 Az igények felmérése	9
2.1.2 Az igények egyeztetése, döntés ezek szakmai relevanciájáról.....	10
2.1.3 Az új osztályozás véglegesítése.....	10
2.1.3.1 A módszertani útmutató elkészítése	11
2.1.3.2 Az osztályozás struktúrájának és tartalmi meghatározásainak véglegesítése	11
2.1.4 Metaadatbázisba töltés	11
2.1.5 Közzététel a honlapon.....	12
2.1.6 Tájékoztatás, oktatás az osztályozásokról	12
2.1.7 Az osztályozás bevezetése a statisztikai adat-előállítási folyamatban	13
2.1.8 Feladat- és ütemterv kidolgozása	14
2.2 Az osztályozás felülvizsgálata	15
2.3 Az osztályozás aktualizálása	16
3. Az osztályozás alkalmazását segítő eszközök	17
3.1 Módszertani útmutató	17
3.2 Struktúra	17
3.3 Tartalmi meghatározások	18
3.4 Fordítókulcs az osztályozás régi és új változata között	19
3.5 Index, kódszótár	21
3.6 Keresőprogram.....	21
3.7 Gyakran ismételt kérdések (GYIK).....	21
1. sz. melléklet: Kiemelt osztályozások listája	22
2. sz. melléklet: Gazdaságstatisztikai osztályozások nemzetközi családja.....	24

Bevezetés

A statisztikai osztályozások célja, hogy segítségével a statisztikai sokaság, jelenségek, események stb. jellemzőit minél pontosabban, konzisztens fogalmi rendszer mentén, az összehasonlíthatóság biztosítása mellett mutassuk be. Az osztályozások változása azonban kihat a statisztikai adat-előállítási folyamatra, ezért az osztályozásokkal kapcsolatos feladatokat szabályozni szükséges. Ezt szolgálják a módszertani irányelvek, amelyek jelen esetben a Központi Statisztikai Hivatalban (KSH) alkalmazott kiemelt osztályozásokra terjednek ki. Kiemelt osztályozásnak tekintjük a nemzetközi standard osztályozásokat, továbbá néhány olyan magyar osztályozást, amelyekre vonatkozóan nincs nemzetközi standard, de széles körben alkalmazza a statisztika, illetve egy adott szakstatisztika kiemelt osztályozása.

A kiemelt osztályozásokra vonatkozó módszertani irányelvek azokat a módszertani elvárásokat fogalmazzák meg, amelyeknek a kiemelt osztályozásoknak meg kell felelniük. Más szóval azt az ideális állapotot rögzítik, amelyeknek mint célnak az elérésére törekedni kell. Meg kell jegyezni azonban, hogy nem feltétlenül releváns minden módszertani követelmény minden osztályozásra, ezért a módszertani irányelveket az egyes kiemelt osztályozásokra értelemszerűen kell alkalmazni.

Jelen módszertani irányelvek a kiemelt osztályozásoknak a KSH-ban dolgozó felelősei számára kívánnak iránymutatást adni szakszerű, megalapozott és jól használható osztályozások kidolgozásához. Részletesen ismertetjük a kiemelt osztályozások kidolgozásának, felülvizsgálatának, illetve aktualizálásának folyamatát, feladatait és szereplőit (lásd 2. fejezet). Az osztályozás tartalmi elemeire vonatkozó követelmények (3. fejezet) segítik a kiemelt osztályozások gazdáit abban, hogy komplett osztályozást bocsáthassanak a felhasználók rendelkezésére, ami az elméleti háttérrel, az osztályozási elveket ugyanúgy tartalmazza, mint az elemek leírását, továbbá a gyakorlati alkalmazást segítő eszközöket is. A módszertani irányelvek átfogják az adat-előállítás teljes folyamatát (2.1.7 pont), és szempontokat adnak az egyes részfolyamatok felelőseinek is a kiemelt osztályozások helyes alkalmazásához a regiszterben, az adatgyűjtés-szervezésben, az adatbegyűjtésben, az adat-előkészítésben és -feldolgozásban, tájékoztatásban. A módszertani irányelvek kijelölik a kiemelt osztályozások elfogadásáról és bevezetéséről döntő szakmai fórumot, a Módszertani és Informatikai Kollégiumot.

1. Keretrendszer

1.1 Standardok az Európai Statisztikai Rendszerben (*Catalogue of ESS Standards*¹)

Az Európai Statisztika Gyakorlati Kódexe szerint az Európai Statisztikai Rendszerben (ESR) használt módszertani keretrendszer az európai és más nemzetközi standardokat, irányelveket és jó, bevált gyakorlatokat követi.

Az ESR standard definíciója szerint a standard egy olyan normatív dokumentum, amelyet az ESR tagjai konszenzussal hoztak létre, egy felhatalmazott testület hagyott jóvá az ESR standardizálási eljárása során, közös és megismélt (folyamatos) alkalmazás céljára az ESR-ben. Ezek az európai statisztika fejlesztésére, előállítására és közzétételére vonatkozó szabályok, irányelvek vagy jellemzők lehetnek, amelyek azt célozzák, hogy az ESR vízióját és küldetését optimális mértékben megvalósítsák.

A standardok közé tartoznak a nemzetközi osztályozások is, amelyek mint egy „nemzetközi nyelv” segítik a statisztikák közötti kommunikációt. Más szóval elősegítik a statisztikai adatok nemzetközi összehasonlíthatóságát, azáltal, hogy a statisztikai egységek csoportosítására szolgáló kategóriák, definíciók konzisztens rendszerét hozzák létre, amelyet széles körben elfogadtak, értelmeztek és dokumentáltak. A nemzetközi standard osztályozásokat időről időre aktualizálják és felülvizsgálják annak érdekében, hogy relevanciájukat biztosítsák az aktuális gazdasági-társadalmi környezetnek megfelelően. A nemzetközi standard osztályozásokat a nemzeti statisztikai hivatalok vagy eredeti formájukban alkalmazzák, vagy a nemzeti sajátosságoknak megfelelő változatot hoznak létre.

1.2 Az osztályozás fogalma, célja

Az osztályozás a statisztikai sokaság bizonyos ismerv szerinti rendszerezése, tagolása, csoportosítása. Az osztályozás általában hierarchikus felépítésű nomenklátúra. Az osztályozás meg kell, hogy feleljen a következő kritériumoknak:

Teljesség: lefedi a teljes sokaságot (minden megfigyelési egység besorolható az osztályozás valamelyik kategóriájába).

Átfedésmentesség: minden egyes egyed csak egy csoportba tartozhat (az osztályozás kategóriái jól elhatárolhatók egymástól, és egyértelműen definiáltak).

Homogenitás: adott szempontból hasonló egyedek egy osztályba tartoznak.

Az osztályozások célja, hogy segítségükkel a statisztikai sokaság, jelenségek, események stb. jellemzőit minél pontosabban, árnyaltabban és konzisztens fogalmi rendszerben mutassuk be. A hierarchikus rendszer biztosítja az egyértelmű aggregálhatóságot, a standardként való elfogadás és széles körű alkalmazás pedig a statisztikák összehasonlíthatóságát. Az osztályozások változása kihat a statisztikai adat-előállítási folyamatra, ezért az osztályozásokkal kapcsolatos feladatokat szabályozni szükséges. Ezt szolgálják jelen módszertani irányelvek.

1.3 Vonatkozási kör

Jelen módszertani irányelvek a KSH-ban alkalmazott kiemelt osztályozásokra vonatkoznak.

Kiemelt osztályozásnak tekintjük a nemzetközi standard osztályozásokat, továbbá néhány olyan magyar osztályozást, amelyre vonatkozóan nincs nemzetközi standard, de széles körben alkalmaz a statisztika, illetve egy adott szakstatisztika kiemelt osztályozása.

A nemzetközi osztályozások között van két osztályozás, amely eredetileg adminisztratív célra készült, de a statisztikában is alkalmazzák őket: a Betegségek Nemzetközi Osztályozása (BNO) és a Kombinált Nomenklátúra (KN).

A kiemelt osztályozások listája az 1. sz. mellékletben található. Ez a jövőben – a magyar illetve nemzetközi felhasználói igényektől függően – még változhat, bővíthet. A gazdaságstatisztikai osztályozások nemzetközi családját a 2. sz. melléklet mutatja be. Ebből jól láthatóak a kapcsolatok a világszintű, az európai és a magyar osztályozások között, valamint a tevékenységi, a termék- és az áruosztályozások, valamint a funkcionális osztályozások között.

¹ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_GENINFO_ESS_CAT

1.4 A módszertani irányelvek kötelező ereje, illetve rugalmassága

A kiemelt osztályozásokra vonatkozó módszertani irányelvek azokat a módszertani elvárásokat, követelményeket fogalmazzák meg, amelyeknek a kiemelt osztályozásoknak meg kell felelniük. Más szóval azt az ideális állapotot rögzítik, aminek mint célnak az elérésére törekedni kell. Meg kell jegyezni azonban, hogy nem feltétlenül releváns minden módszertani követelmény minden osztályozásra. A nemzetközi osztályozások harmonizációja és felülvizsgálati eljárásai ugyanis meghatározóak egy adott témában, ezért jelen módszertani irányelveknek nem minden pontja valósítható meg maradéktalanul. A nemzetközi osztályozás kidolgozása során konszenzussal jóváhagyott nemzetközi standardok ugyanis kötöttséget jelentenek, amitől az összehasonlíthatóság érdekében és az ESR-ben a jogszabályi kötelezettség miatt eltérni nem lehet (pl.: az adott osztályozás alapfogalmai, alapelvei, struktúrája). Továbbá a (nemzetközi osztályozásokon kívüli) magyar osztályozások esetében azok célja, alkalmazási területei is meghatározzák azt, hogy mi az, ami releváns, és mi nem. Ezért a módszertani irányelveket az egyes kiemelt osztályozásokra értelemszerűen kell alkalmazni.

1.5 Az osztályozás elfogadásáról és bevezetéséről döntő hivatalos szakmai fórum

A nemzetközi standardok kidolgozásának megvan a maga eljárása, és ennek egyik eleme az, hogy egy hivatalos fórum dönt egy új standard (pl. osztályozás) létrehozásáról, bevezetéséről. Az EU-ban általában – a megfelelő döntési eljárással megalkotott – jogszabály rendeli el azt.

A hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény (Stt.) 8. § (2) bekezdés 1) pontja szerint a KSH feladata „az egységes, a statisztikai adat-előállítási folyamatban használandó osztályozások kialakítása, (...) és kiadás céljából miniszteri rendelet szakmai tartalmának kialakítása, az előkészítésben való közreműködés és végrehajtásának figyelemmel kísérése”.

A KSH-ban alkalmazott osztályozásokról a hivatal elnöke dönt. Hivatalos döntés kell, hogy születessen arról, hogy egy adott szakstatisztika milyen osztályozást alkalmaz, illetve ha van nemzetközi osztályozás az adott szakstatisztikában, akkor azt vagy egy az egyben átveszi a KSH, vagy magyar változatot dolgoz ki. Ha nincs nemzetközi osztályozás egy adott szakstatisztikára vonatkozóan, azaz sajátos magyar osztályozást dolgoz ki a KSH, akkor fel kell térképezni, meg kell vizsgálni, hogy van-e az adott területre vonatkozó magyar jogszabály, illetve felhasználói igény. Például a gazdálkodási formák (GFO) területén nincs nemzetközi osztályozás, ezért a magyar jogszabályoknak (Polgári törvénykönyv, államháztartási törvény, civil törvény, egyházi törvény, szövetkezeti törvény stb.) megfelelően hozzuk létre a kategóriákat a GFO-ban.

A döntés folyamatának első lépéseként az osztályozásért felelős főosztály szakmailag kidolgozza az adott osztályozást, vagy a nemzetközi harmonizáció keretében, vagy a magyar osztályozások esetében a későbbiekben leírtak szerint, de mindkét esetben a magyar felhasználói igények figyelembevételével. Ezt a KSH-n belül szakmai egyeztetés követi, annak érdekében, hogy minden kapcsolódó terület, minden felhasználó szakstatisztika véleményezhesse az új osztályozás tervezetét, valamint a bevezetésre javasolt feladat- és ütemtervet. Ezt követően egy szakmai fórum (Módszertani és Informatikai Kollégium – MIK) elé terjesztik az új osztályozás tervezetét, a felmerült dilemmákat és a javasolt alternatívákat. A MIK hozza meg a szakmai döntést az osztályozás előbb felsorolt alapvető kérdéseiben. Az egyeztetett KSH-javaslat aztán a Nemzeti Statisztikai Koordinációs Testület (NSKT) elé kerül, ahol a Hivatalos Statisztikai Szolgálat (HSSZ) tagjai véleményezik az osztályozást. A többkörös egyeztetésen átesett osztályozást a felelős főosztály véglegesíti. A végleges osztályozást a felelős főosztály az Elnöki Értekezlet elé terjeszti. A KSH elnöke hozza meg a hivatalos (formális) döntést a kiemelt osztályozásról.

Ha magyar jogalkotás szükséges, akkor az osztályozásért felelős főosztály kezdeményezi a közigazgatási egyeztetést a statisztikai koordinációért felelős főosztály felé. (Lásd az 1.7 és az 1.8 pontot.)

Amennyiben egy statisztikai osztályozásnak több részfelelőse van és nincs dedikált főfelelőse, mert egyes fejezeteiért más és más HSSZ-tag, illetve közigazgatási szervezet a felelős jogszabályban előírt felelősségi vagy illetékességi körük szerint, akkor a KSH koordinálja az adott osztályozás kidolgozását, aktualizálását, és ebbe a folyamatba elejétől végig bevonja az érintett HSSZ-tagokat, illetve közigazgatási szervezeteket (pl. BNSOR).

Amennyiben az osztályozás gazdája KSH-n kívüli közigazgatási szervezet (KN – PM/NAV, BNO – EMMI), akkor annak felelősségi körébe tartozik a döntési folyamat menedzselése. Ebbe kapcsolódik be az adott osztályozás statisztikai alkalmazásáért felelős KSH-főosztály.

Ezeket az osztályozásokat elsődlegesen adminisztratív célra alkalmazzák, de másodlagosan statisztikai célra is, és ez utóbbit nemzetközi statisztikai szervezetek írják elő. Ezeknek az osztályozásoknak a KSH-n belüli szakmai egyeztetése is a MIK, illetve a HSSZ-en belüli egyeztetése az NSKT keretében történik. Az NSKT a statisztikai adat-előállítási folyamatban alkalmazott osztályozásokkal foglalkozik. Következésképpen az NSKT hatáskörébe tartozik az elsődlegesen adminisztratív célú osztályozások statisztikai célú alkalmazásának egyeztetése is.

1.6 Szakmai egyeztetés

Az osztályozás megalapozottságához szükséges a jelenlegi és a potenciális felhasználói igények megismerése a hivatalos statisztikán belül, esetleg potenciális adminisztratív használókkal is. Szakmai egyeztetéssel azonosítjuk a releváns igényeket. Ez magában foglalja annak meghatározását, hogy kik a felhasználók, és hogyan használják a statisztikai osztályozásokat. A különféle szakpolitikák és szakmai programok igénylik a statisztikai adatoknak az osztályozások minél részletesebb szintjén való közzétételét, mert ezt mind a tervezésnél, mind a politikák hatásának mérésére felhasználják.

Egy osztályozás megalapozottságát növeli, ha kidolgozásába az osztályozásért felelős főosztály **bevon szakértőket**. A legszélesebb körben alkalmazott osztályozások kidolgozása ugyanis nagyon sokféle szaktudást igényel, és nem biztos, hogy a KSH mindezzel rendelkezik. A témakörben illetékes minisztérium, szakmai szövetség stb. bevonásával azonban az osztályozás szakszerűbb, megalapozottabb lesz.

A kiemelt osztályozások esetében követelmény, hogy az osztályozásért felelős főosztály a kidolgozás során a KSH-n belül véleményezésre megküldje az osztályozás tervezetét. Ez hangsúlyozottan szükséges a több szakstatisztika által is alkalmazott osztályozások esetében (pl. árbevétel-kategóriák, létszám-kategóriák, TSZJ, TEÁOR, TESZOR, COICOP stb.). Csak így érvényesíthető minden felhasználói szempont az adott osztályozásban, és az egymáshoz kapcsolódó osztályozások közötti konzisztencia kizárólag így biztosítható (pl.: TEÁOR–TESZOR–ITO). Ez utóbbi a Módszertani főosztály bevonásával valósul meg.

Az osztályozás tárgyát képező területek (tevékenységek, termékek, foglalkozások, betegségek stb.) jelentős változása esetén elvárt, hogy az érintett területek szakmai szervezeteit és adatszolgáltatóit bevonjuk az osztályozás felülvizsgálatába, hogy az így minél aktuálisabb, szakszerűbb, használhatóbb legyen. Például az új területek jelenjenek meg az osztályozásban, az elavult területeket pedig töröljük vagy olvadjanak bele egy tágabb kategóriába.

A nemzetközi osztályozások esetében a fordítás szakszerűsége gyakran szakértők bevonásával biztosítható.

Az adminisztratív nyilvántartásokban használt statisztikai osztályozások esetében indokolt, hogy az osztályozásért felelős főosztály a nyilvántartások gazdáival is egyeztessen. Az ő igényeik figyelembe vétele, szakértői véleményük kikérése növeli az új osztályozás szakszerűségét, használhatóságát. (Például ÖVTJ – NAK /Nemzeti Agrárgazdasági Kamara/FEOR – Szakképzési Hivatal.) Ugyanakkor az egyetlen szakstatisztikában alkalmazott osztályozások gyakran nagyon speciálisak, és nincs olyan KSH-n kívüli szervezet, amely a szakértője lenne (pl. COPNI).

Amennyiben az osztályozás gazdája KSH-n kívüli közigazgatási szervezet, akkor annak felelősségi körébe tartozik a szakmai egyeztetések lebonyolítása. Ebbe kapcsolódik be az adott osztályozás statisztikai alkalmazásáért felelős KSH-főosztály.

1.7 Jogi alapok

A nemzetközi osztályozásokat valamilyen, arra felhatalmazott szerv konszenzussal fogadja el. Az osztályozás bevezetésére, alkalmazására a szervezet jellegétől függően határozatok készülnek. Ezek lehetnek ajánlások (ENSZ és szakosodott szervei), illetve az EU-ban általában jogszabály írja elő kötelező alkalmazást. Az egyes országokban lehetőség van nemzeti jogszabály megalkotására, ami a nemzeti statisztikai hivatalokban, illetve az egész HSSZ-ben kötelezővé teszi az osztályozás alkalmazását egyes szakstatisztikákban.

A kiemelt osztályozások jogi alapján azokat az előírásokat, illetve ajánlásokat értjük, amelyek az osztályozás bevezetését elrendelik, illetve meghatározzák, hogy melyik szakstatisztikában kell alkalmazni, és melyik évtől kezdve. A jogi alapokba beleértjük az uniós rendeleteket, a különböző nemzetközi fórumokon elfogadott hivatalos dokumentumokat, valamint a hazai jogszabályokat. Tehát a jogi alapokat tágan értelmezzük: nemcsak a jogszabályokat, hanem minden olyan hivatalos dokumentumot beleértünk, ami egy osztályozás bevezetését, alkalmazását meghatározza.

Jelenleg a nemzetközi osztályozások jogi alapjának **két típusát** különböztethetjük meg:

- A nemzetközi osztályozások általában önálló jogi alappal rendelkeznek, azaz **a nemzetközi jogi alap egy adott osztályozásra vonatkozik**, és egyúttal meghatározza azt is, hogy mely szakstatisztika(k)ban kell alkalmazni, és melyik tárgyévtől. Ilyen például az ENSZ Statisztikai Bizottsága által 2018-ban jóváhagyott nemzetközi standard, a COICOP 2018, amely egy több szakstatisztikára vonatkozó ENSZ-ajánlás (háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel, fogyasztóiár-statisztika, vásárlóerőparitás-számítás, nemzeti számlák). ESR-példa a NACE Rev.2-re (TEÁOR'08-ra) vonatkozó uniós rendelet (1893/2006/EK rendelet), az ESR-ben a NACE Rev.2 kötelező alkalmazását írja elő a gazdasági tevékenységek osztályozására.
- Vannak olyan esetek is, amikor egy **szakstatisztikára vonatkozó nemzetközi jogi alap** az, amelyik egyúttal meghatározza az adott szakstatisztikában alkalmazandó osztályozásokat is. Erre példa a „nemzeti számlák” szakstatisztika: míg világszinten az ENSZ Statisztikai Bizottsága által jóváhagyott ajánlás, a System of National Accounts (SNA) tartalmazza a kapcsolódó osztályozásokat is (eszközök osztályozása, szektorok osztályozása, COFOG, COPNI stb.), addig az ESR-ben az European System of Accounts (ESA)-ra vonatkozó uniós rendelet (549/2013 EU-rendelet) tartalmazza a kapcsolódó osztályozásokat is (eszközök osztályozása, szektorok osztályozása, COFOG, COPNI stb.).

Az alábbi szempontokat kell mérlegelni annak eldöntéséhez, hogy kötelező-e magyar jogszabállyal előírni egy uniós osztályozás bevezetését, alkalmazását:

- Van-e kötelező használatot előíró uniós jogszabály?
- Ha van, enged-e nemzeti szintű eltérést, és alkalmazza-e a KSH ezt az eltérést? Ha enged nemzeti szintű eltérést, és a KSH alkalmazza ezt az eltérést, akkor szükséges miniszteri rendelet kiadása.
- Ha enged nemzeti szintű eltérést, alkalmazza a KSH ezt az eltérést, és indokolt a használat körét kiterjeszteni a HSSZ többi tagjára, akkor szükséges a miniszteri rendelet kiadásának kezdeményezése.

Az EU-n kívüli nemzetközi osztályozások esetében – értelemszerűen – a nemzetközi fórum döntését tartalmazó hivatalos dokumentumra kell megvizsgálni a fenti kérdéseket.

A (nemzetközi osztályozásokon kívüli) magyar osztályozások esetében a KSH-t felügyelő miniszter rendelete az elrendelő jogszabály.² Nem szükséges elrendelő jogszabályt alkotni azokra a magyar statisztikai osztályozásokra vonatkozóan, amelyeket összeírók által végrehajtott statisztikai adatgyűjtésekben alkalmaznak. Ezekben az esetekben ugyanis az adatszolgáltatók nem kerülnek közvetlen kapcsolatba az osztályozással, hanem az összeírók végzik a kódolást.

1.8 Közigazgatási egyeztetés

Közigazgatási egyeztetésre abban az esetben van szükség, ha az osztályozás használatát miniszteri rendelettel kötelezővé kívánjuk tenni, vagy ilyen osztályozást módosítunk. Konkrétan: kötelező közigazgatási egyeztetést végezni, ha a HSSZ-re is ki akarjuk terjeszteni az adott osztályozást, vagy a nemzetközi osztályozásnál részletesebb nemzeti változatot indokolt Magyarországon alkalmazni. Továbbá akkor is, ha a módosított statisztikai osztályozást eredetileg magyar jogszabály (KIM-rendelet, MvM-rendelet) írta elő.

Ezekben az esetekben az osztályozásért felelős főosztály kezdeményezésére – velük egyeztetve – a statisztikai koordinációért felelős főosztály állítja össze az előterjesztést, és intézi annak megküldését az Miniszterelnökség (ME) felé, ahol megtörténik a közigazgatási egyeztetésre történő kiküldés. A beérkezett észrevételek beépítése a szakmai tartalomért felelős főosztály döntése alapján történik.

² 2010–2014: KIM (Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium) rendelete, 2014 után: MvM (Miniszterelnökséget vezető miniszter) rendelete

Az osztályozásért felelős főosztály a KSH-n belül és az NSKT-ban egyeztetett, a MIK által jóváhagyott osztályozást átadja a statisztikai koordinációért felelős főosztálynak, aki a közigazgatási egyeztetést lebonyolítja. A közigazgatási egyeztetés keretében érkezett releváns észrevételek átvezetése, illetve a nem releváns észrevételek indoklással történő visszautasítása, majd az osztályozás struktúrájának véglegesítése már ismételten az osztályozásért felelős főosztály feladata.

1.9 Közzététel, alkalmazás támogatása

Az Európai Statisztika Gyakorlati Kódexére épülő audit (*peer review*) során megvizsgálják, hogy a nemzeti statisztikai hivatalok a nemzetközi standard osztályozásokat alkalmazzák-e. Ha nem, akkor készül-e fordítókulcs a nemzetközi osztályozás és a nemzeti változata között, az eltérés indoklásával együtt.

Az Európai Statisztika Gyakorlati Kódexe részéről elvárás, hogy a nemzetközi osztályozások, illetve ezek nemzeti változatai, a fordítókulcs és a magyarázó megjegyzések elérhetőek legyenek a felhasználók számára a nemzeti statisztikai hivatalok honlapján.

A kódex szerint követelmény az is, hogy a nemzetközi osztályozások, illetve ezek nemzeti változatai a metaadatbázisba be legyenek töltve, így elérhetőek legyenek a nemzeti statisztikai hivatalok munkatársai számára, és ezáltal biztosított legyen az osztályozások egységes alkalmazása.

A fenti követelmények teljesítése az osztályozásért felelős főosztály feladata, a Módszertani főosztály koordinációja mellett.

Összefoglalva: az Európai Statisztika Gyakorlati Kódexe részéről követelmény, hogy az osztályozások legyenek hozzáférhetőek azok külső és belső felhasználói, alkalmazói számára. (Lásd a 2.1.4 és a 2.1.5 pontot.)

Az osztályozás bevezetését és használatát hatékonyan segíti a tájékoztató előadás és oktatás tartása. Az adott osztályozás alkalmazási körétől függően az oktatás célközönsége a legszűkebb statisztikusi körtől kezdve a legszélesebb körig terjedhet: adatszolgáltatók, a HSSZ tagjai, adminisztratív nyilvántartások gazdái, média stb. Az oktatás anyaga a célközönségtől függően hosszabb-rövidebb, részletes szakmai anyag vagy közérthető tájékoztató lehet. (Lásd a 2.1.6 pontot.)

2. Az osztályozás kidolgozásának, felülvizsgálatának, aktualizálásának folyamata és szereplői

Ez a fejezet mind a nemzetközi osztályozás magyar adaptációjára, mind a (nemzetközi osztályozásokon kívüli) magyar osztályozások kidolgozására vonatkozik.

Alapfogalmak

Egy osztályozás – aktualitásának mértéke szerint – lehet új, felülvizsgált, illetve aktualizált.

Új osztályozás az, ami egy adott témában az első világszinten, az EU-ban vagy Magyarországon. A kiemelt osztályozások közül egyedül a BNSOR ilyen.

A **felülvizsgálat** azt jelenti, hogy az osztályozást átdolgozzák, nagymértékű változás történik mind az osztályozás elveit, mind szerkezetét tekintve, mert az osztályozás már nem tükrözi kellően a gazdasági, társadalmi, környezeti valóságot. Az osztályozások felülvizsgálatára általában 10–15 évente kerül sor.

Aktualizálásról akkor beszélünk, ha az osztályozás kidolgozása, illetve az utolsó felülvizsgálata óta bekövetkezett fontosabb gazdasági, társadalmi és környezeti változásokat lekövetjük, azaz az osztályozást a valóság változásához igazítjuk, „frissítjük”. Az aktualizálás keretében a gyakorlati alkalmazás során felmerült besorolási problémák megoldása érdekében is módosítjuk az osztályozást. Az aktualizálás kismértékű változást jelent.

Az osztályozás kidolgozásának, felülvizsgálatának, illetve aktualizálásának folyamata:

A 2.1 pontban bemutatjuk egy új osztályozás kidolgozásának folyamatát. A 2.2 pontban ismertetjük a már meglévő osztályozás felülvizsgálatának specialitásait. A 2.3 pontban leírjuk, hogy az osztályozás aktualizálása miben tér el a 2.1 pontban ismertetett általános szabályoktól.

A 2.1 fejezet minden egyes pontjában kitérünk arra, hogy a nemzetközi osztályozások magyar adaptációja során milyen további feladatok vannak.

2.1 Új osztályozás kidolgozása

2.1.1 Az igények felmérése

Új statisztikai osztályozás kidolgozására azért kerül sor, mert új igények jelentkeznek egy adott szakstatisztikában. A felhasználói igények begyűjtésének kétféle módja lehet. Az egyik megoldás az, hogy felkérjük a felhasználót, hogy specifikálja szakmai igényeit (pl. adjon struktúrajavaslatot). A másik megoldás az, hogy a KSH különféle alternatívákat dolgoz ki, és erről kéri a felhasználók véleményét. Ez a hatékonyabb megoldás.

▪ Hazai igények felmérése a KSH-ban és a HSSZ-ben; az adott téma, szakstatisztika területén felmerült javaslatok, igények összegyűjtése.

- Külső és belső igények összegyűjtése a szakstatisztikák, adatszolgáltatók, felhasználók (minisztériumok, szakmai szervezetek, kamarák, médiák, egyetemek) részéről az osztályozásért felelős főosztály feladata. A külső felhasználói igények begyűjtése a Tájékoztatási Igazgatóság bevonásával történik.
- A csoportképző ismérv megfogalmazása, beépítése.
- KSH-n belüli és kívüli szakértők bevonása, prominens szakértők felkérése.
- Jogi szabályozás áttekintése az adott témakörben.
- Szakirodalom tanulmányozása.

Nemzetközi igények: az ENSZ Statisztikai Divíziója, az Eurostat és más nemzetközi szervezetek által gondozott osztályozások kidolgozása.

Részvétel a nemzetközileg összehangolt osztályozások kidolgozásában:

- ENSZ Statisztikai divízió: kérdőíves felmérés (global consultation).
- Eurostat: Task Force, Grant.

2.1.2 Az igények egyeztetése, döntés ezek szakmai relevanciájáról

Az összegyűjtött igények egyeztetése az érintettekkel, illetve az igények relevanciájáról szóló szakmai döntés meghozatala. E részfolyamatban történik a felhasználói igények egyeztetése, kiértékelése, rangsorolása, prioritási lista meghatározása, illetve a nem releváns igények kizárása. Az igények egyeztetése tartalmazza a különböző érintettek eltérő igényeinek ütköztetését, a felesleges információk kiszűrését. Az igények egyeztetési folyamatát az osztályozásért felelős főosztály irányítja. Ebben a Tájékoztatói Igazgatóság is részt vesz, annak érdekében, hogy a felhasználói igényeket képviselje, továbbá a különféle szakstatisztikák által publikált adatok – osztályozás szempontjából érvényesítendő – konzisztenciáját erősítse.

Az osztályozások esetében jellemző, hogy a felhasználók egyik csoportja minél részletesebb osztályozást igényel, a másik csoportjának pedig átfogó kategóriákra van szüksége, elemzési célra. Az igények egyeztetése során meg kell találni az egyensúlyt, és konszenzusra kell jutni (pl. az átfogó kategóriák előállíthatók legyenek a részletes tételekből).

A döntés alátámasztása számokkal: az osztályozás tárgyát képező területek (tevékenységek, termékek, foglalkozások, betegségek stb.) nagyságrendjüknek megfelelően jelenjenek meg az adott osztályozásban, azaz érvényesüljön az arányosság követelménye. Ehhez figyelembe kell venni a rendelkezésre álló adatokat. Például az országosan jelentős súlyú foglalkozások, valamint a tipikus magyar foglalkozások jelenjenek meg önálló kategóriaként (nómenklátúra-elemként) a FEOR-ban.

Nemzetközi osztályozások: a nemzetközi egyeztetés több évig tartó iteratív folyamat. Ehhez hozzájárulunk a magyar álláspont, javaslat megküldésével. Bevonjuk a folyamatba az osztályozás szakértőit, szakstatisztikai felhasználóit továbbá a HSSZ érintett tagjait is. Az osztályozás egyes területeinek kidolgozásakor az érintett adatszolgáltatók és a területileg illetékes szakmai szervezetek, egyesületek véleményét, javaslatát is megkérdezzük.

A nemzetközi osztályozás kidolgozásáról, illetve felülvizsgált változatáról nemzetközi fórum dönt: az ENSZ Statisztikai Bizottsága, vagy az Eurostat. Ezt követően határozni kell a nemzetközi osztályozás magyar adaptációjának módjáról: a nemzetközi osztályozást egy az egyben átvesszük-e, vagy magyar változatot dolgozunk-e ki? A döntéshez az alábbi szempontokat kell mérlegelni:

- A nemzetközi osztályozás olyannyira meghatározó az adott szakstatisztikában, hogy nem kérdés az adaptáció módja: egy az egyben átvesszük. Ezt erősíti az is, ha nincs felhasználói igény a nemzetközi osztályozástól eltérő magyar változat kidolgozására.
- Választási lehetőség: a nemzetközi osztályozás ad-e lehetőséget nemzeti változat kidolgozására? Ha igen, akkor megoldás lehet a nemzetközi osztályozás bizonyos tételeinek kihagyása, ha azok nem fordulnak elő Magyarországon. Illetve fordítva: ha a magyar sajátosságok súlya jelentős a magyar gazdaságban, társadalomban, akkor indokolt beletenni a magyar sajátosságokat az osztályozásba.
- Hatékonyság: a nemzeti változat kidolgozása hatékony megoldás-e? Megéri-e a munkabefektetés, ha csak kevés lenne az eltérés a nemzetközi és a magyar osztályozás között? Az adatszolgáltatóknál rendelkezésre állnak-e olyan adatforrások, amelyek a magyar változat jövőbeni alkalmazásához szükségesek (vállalati nyilvántartás, könyvelés stb.)?

Ha az a döntés születik, hogy a nemzetközi osztályozástól eltérő magyar változat készüljön, akkor is biztosítani kell, hogy a nemzetközi osztályozás minden egyes tétele előállítható legyen a magyar változattól. A nemzetközi adatszolgáltatási kötelezettségének csak így tud eleget tenni a KSH.

A döntéstől függően a nemzetközi osztályozást magyarra kell fordítani: vagy minden részét (módszertani, útmutató, struktúra, tartalmi meghatározás), vagy az átvett/adaptált részeket.

Ebbe a folyamatszakszakaszba tartozik az új osztályozás bevezetési időpontjának meghatározása is.

2.1.3 Az új osztályozás véglegesítése

Az osztályozásért felelős főosztály az egyeztetett igények alapján kidolgozza az osztályozást: meghatározza, leírja, hogy mi az osztályozás célja, vonatkozási köre, milyen szempontból kategorizál. Ez alapján kidolgozza a módszertani útmutatót, véglegesíti az osztályozás struktúráját és tartalmi meghatározásait.

2.1.3.1 A módszertani útmutató elkészítése

Az osztályozás módszertani útmutatója világosan megfogalmazza, hogy mit osztályoz, milyen ismérvek szerint, és a gyakorlati alkalmazás során milyen egységeket sorolunk be. A módszertani útmutató az egész osztályozásra vonatkozó alapfogalmakat és osztályozási elveket tartalmazza. Mindezeket a besorolást segítő módon írja le. (Részletesebben lásd a 3.1 pontot.)

Például a TEÁOR a gazdasági tevékenységeket osztályozza három ismérv szerint: a felhasznált input, az alkalmazott technológia, és a létrehozott output (termék, szolgáltatás) jellemzői, felhasználási célja alapján. A gyakorlatban a gazdasági szervezeteket soroljuk be a TEÁOR kategóriáiba, a főtevékenység meghatározására vonatkozó elvek (hozzáadott érték elv, felülről-lefelé módszer) szerint.

2.1.3.2 Az osztályozás struktúrájának és tartalmi meghatározásainak véglegesítése

Ez a következőket foglalja magába:

- hierarchiaszintek száma, sorrendje, megnevezése, tartalma,
- kódszámrendszer véglegesítése,
- tartalmi meghatározások. A statisztikai osztályozások esetében ezek általában nem teljes körű, taxatív felsorolások, hanem az adott nomenklátúraelem lényegét kifejező felsorolások.

Nemzetközi osztályozás esetén fordítókulcsot kell készíteni, amennyiben a magyar osztályozás eltér a nemzetközitől. Magyarázó megjegyzésekben indokolni kell, hogy mi az eltérés oka.

Ha nem térünk el a nemzetközi osztályozástól (egy az egyben átvesszük), akkor is kiegészíthetjük a tartalmi meghatározásokat a magyar specialitások felsorolásával, szerepeltetésével.

Az új osztályozásnak közzététel előtt nyelvi lektoráláson kell átesnie. **A nyelvi lektorálás szabályai** a következők:

- A nemzetközi osztályozások szakszerű fordításáért, illetve a magyar osztályozás szakszerűségéért az osztályozás gazdája felel.
- Az uniós osztályozások hivatalos fordítását – véglegesítés előtt – a KSH illetékes főosztálya véleményezi, de az unió fordítóirodája nem minden észrevételt fogad el automatikusan. Az egyeztetés eredményeként megszületett hivatalos fordítást (ami az uniós jogszabályba bekerül) kötelező alkalmazni a statisztikai adat-előállítási folyamatban.
- Az uniós osztályozások magyar változatainál, a hivatalos magyar fordítást nem indokolt lektorálni, de a magyar sajátosságokat tartalmazó tételeket igen.
- A nyelvhelyességi lektorálást a Tájékoztatói Igazgatóság olvasószerkesztői végzik. Ez nem terjed ki a szakkifejezések felülvizsgálatára, amelyek szakértője az osztályozás gazdája. A kiemelt osztályozások jövőbeli változtatásakor mindig el kell végezni a nyelvhelyességi lektorálást, beleértve a nemzetközi és a magyar osztályozásokat is.
- Véglegesítés után a struktúrát és a fordítókulcsot betölti a metaadatbázisba (lásd a 2.1.4 pontot), illetve átadja a HSSZ-nek, az adminisztratív nyilvántartások gazdáinak, amennyiben alkalmazzák az adott osztályozást, annak érdekében, hogy időben elő tudják készíteni az átállást az új osztályozásra.

2.1.4 Metaadatbázisba töltés

Biztosítani kell, hogy minden osztályozás és annak aktuális változata hozzáférhető legyen minden belső felhasználó (regiszter, szakstatisztika, tájékoztatás stb.) számára. Ennek érdekében az osztályozásokat be kell tölteni a metaadatbázisba. Ez történhet több lépésben is: az osztályozás gazdája először a struktúrát és a fordítókulcsot, majd, ha elkészült, a tartalmi meghatározásokat is betölti a metaadatbázisba. A betöltéshez a Módszertani főosztály által megadott sablont kell használni, lásd Dokumentumtár/3. Kiemelt rendszerek dokumentumai/3.2.1 META/3.2.1.4 Karbantartás/3.2.1.4.3 Osztályozások karbantartása/Nómenklátúra sablon.

Minden kiemelt osztályozásról el kell készíteni a rövid leírást is (sablonja: Dokumentumtár/3. Kiemelt rendszerek dokumentumai/3.2.1 META/3.2.1.4 Karbantartás/3.2.1.4.3 Osztályozások karbantartása/OD1 űrlap).

Nemzetközi osztályozások: az angol nyelvű változatot is be kell tölteni, ami vagy az eredeti angollal azonos, vagy a magyar változat fordítása (ha nem egy az egyben vettük át a nemzetközi osztályozást).

A metaadatbázisba betöltött osztályozás/osztályozás változat „Közölhető”-re állításával az adott osztályozás automatikusan megjelenik a KSH honlap/Adatok/Módszertani információk (metaadatok)/Osztályozások menüpontjában (amennyiben az osztályozás gazdája megnevezi az adott osztályozást alkalmazó szakstatisztikákat is).

2.1.5 Közzététel a honlapon

Fontos, hogy a kiemelt osztályozások elérhetőek legyenek a felhasználók számára. Minden kiemelt osztályozást közzé kell tenni a KSH honlap/Osztályozások menüpontjában. Ennek egységes, áttekinthető felépítése van:

- rövid leírás,
- struktúra,
- tartalom,
- keresőprogram,
- módszertani útmutató,
- fordítókulcs,
- irányadó jogszabály,
- régi változatok,
- kapcsolódó nemzetközi osztályozások.

A fenti állományokat a Módszertani főosztály által meghatározott felhasználóbarát formátumban adja át feltöltésre az osztályozásért felelős főosztály. Az osztályozások struktúráját, tartalmi meghatározásait és fordítókulcsait olyan formátumban kell feltölteni a honlapra, hogy a felhasználók, adatszolgáltatók közvetlenül fel tudják használni nyilvántartásaikhoz, adatbázisaikhoz, számításaikhoz és az elemzésekhez.

Az osztályozás feltöltésekor egy hírszöveggel hívjuk fel a felhasználók figyelmét az új osztályozás megjelentetésére, illetve frissítésére.

2.1.6 Tájékoztatás, oktatás az osztályozásokról

Egy új osztályozás bevezetését és használatát hatékonyan segíti a tájékoztató előadás és oktatás.

Tájékoztató előadást, oktatást kell tartani az adat-előállítási folyamat minden érintett résztvevője számára. Ennek során az osztályozási szakértők, továbbá akik a bevezetés munkafolyamatát meghatározták, átadják ismereteiket az osztályozást az adat-előállítás folyamatában alkalmazni fogó munkatársak számára.

Ha egy új osztályozást csak **egyetlen** szakstatisztika használ, akkor értekezlet tartása is elegendő, ahová az adat-előállítási folyamat minden érintett munkatársát meghívják az átállással járó feladatok megbeszélésére. Írásos tájékoztató anyag készítése és közzététele a minimális elvárás.

Ha az új osztályozást szélesebb körben fogják alkalmazni, akkor elvárás az oktatás (pl. KSH Iskola tanfolyam) tartása, továbbá tájékoztatás nyújtása fórum keretében a HSSZ-tagok részére, amennyiben ők is alkalmazzák az új osztályozást. A legszélesebb körben alkalmazott általános osztályozások felülvizsgálata esetén indokolt széles körű tájékoztatást, fórumot tartani a média, a szakértők, a kutatók stb. részére is. Indokolt sajtótájékoztatót tartani, illetve sajtóközleményt közzétenni, ha az új osztályozás sok adatszolgáltatót, illetve az adminisztratív nyilvántartásokat is érinti.

A tájékoztatás, oktatás anyaga, megközelítési módja a célközönségtől függően hosszabb-rövidebb, részletes szakmai anyag vagy közérthető tájékoztató lehet. A munkatársak a gyakorlati munkát segítő segédletet, útmutatót is kapnak (pl. az új osztályozásnak a statisztikai adatgyűjtésben való használatát segítő magyarázatok, példák, kódolási segédlet).

Fontos szempont, hogy az oktatás, tájékoztatás időben megtörténjen, még az osztályozás gyakorlati bevezetése előtt.

2.1.7 Az osztályozás bevezetése a statisztikai adat-előállítási folyamatban

Meg kell határozni azokat a nomenklatúraváltozatokat, amelyeket az adat-előállítási folyamat során felhasználunk. Például a legszélesebb körben alkalmazott ún. általános osztályozások esetén szakstatisztikánként, adatgyűjtésenként külön-külön nomenklatúraváltozatokat hoznak létre, és az adat-előkészítés, valamint az adatfeldolgozás során azokat használják. Például a TEÁOR-ból külön nomenklatúraváltozatot hoznak létre az iparra, az építőiparra. A nomenklatúraváltozatot az adat-előállítási folyamat adott szakaszáért felelős szervezeti egység hozza létre, egyeztetve az osztályozás gazdájával, elkerülve ezzel a duplikációkat a metaadatbázisban.

Regiszter

Amennyiben egy osztályozást statisztikai regiszterben alkalmaznak, akkor a regiszterben nyilvántartott egységeket az osztályozás kategóriái szerint sorolják be, mégpedig az osztályozás legmélyebb hierarchia szintjén. Ezért az osztályozás elemi tételeiből külön nomenklatúraváltozatot készítenek, hogy egyszerűbbé tegyék az osztályozás alkalmazását a regiszterben. Például a Gazdasági Szervezetek Regiszterében a TEÁOR 4 számjegyű tételeibe sorolják be a gazdasági egységeket. Ezért a TEÁOR-nak van egy külön változata, amely csak a 4 számjegyű tételeket tartalmazza.

Adatgyűjtés-szervezés

Az adatfelvétel tervezésekor át kell gondolni, és döntést kell hozni az osztályozásokról. Számos szakstatisztika az adatszolgáltatói kör meghatározásánál, illetve a mintavételnél a kiemelt osztályozásokat alkalmazza mint réteggép-ző ismérvet. A mintavételi tervtől függ, hogy erre a célra az osztályozásnak melyik szintjét választják ki. Számos szakstatisztika általában az osztályozás összevont kategóriáit alkalmazza, azaz az osztályozási hierarchia magasabb szintjeit. Ezekből az összevont kategóriákból is külön nomenklatúraváltozatokat hoznak létre, ezzel megkönnyítik az adatszolgáltatók kiválasztását.

Adatbegyűjtés

Az adatfelvételi módszer és eszköz megtervezésébe beletartozik a kérdőív és a kérdőívhez tartozó segédletek, köztük az osztályozások (pl. termékjegyzék) megtervezése is. Meg kell határozni, hogy a kérdőív kitöltésénél az adatszolgáltató a teljes osztályozást, vagy annak csak egy részét kell, hogy használja. Például a Kombinált Nomenklatúra 8 számjegyű elemeiből önálló változat készül, mivel az Intrastat/Extrastat adatgyűjtésben ezekre a tételekre kell adatot adni.

Az elektronikus adatszolgáltatás keretében az elektronikus kérdőív kitöltése során az alátöltött termékjegyzékből az adatszolgáltató kiválasztja a megfelelő tételeket. Ezzel csökken a hibalehetőség, pl. a kódszámelírás veszélye.

Az összeírók által végrehajtott adatgyűjtés során a kódolást is elvégzik, azaz a szöveges információt átalakítják kódszámmá, hogy az feldolgozható legyen.

Adat-előkészítés

Vannak olyan adatgyűjtések, amelyeknél az adat-előkészítési folyamatszakasban történik a begyűjtött adatok különböző osztályozások szerinti kódokkal való ellátása, azaz kódolása. Ez történhet automatikusan, vagy végezhetik szakértők is, manuálisan, IT-eszköz támogatással.

Jellemzően a kérdőíveken a nyitott kérdésekre adott szöveges válaszokat kell megfeleltetni egy adott nomenklatúra elemeinek. Továbbá a HSSZ-től, illetve az adminisztratív nyilvántartásokból átvett adatokban alkalmazott kódkészletet kell a KSH által alkalmazott kódkészletre átkódolni.

Ebben a folyamatszakasban történik a kódolás ellenőrzése, a hibás kódok kezelése és a hiányzó kódok pótlása. Például a népszámlálás során a személy által beírt foglalkozást – szövegfelismerő segítségével – automatikusan bekódolták. Ha a szövegazonosság nem volt megfelelő, akkor a szakértők „manuálisan” végezték a kódolást, figyelembe véve a népszámlálás kérdőívén az adott személy által megadott többi információt is (végzettség, képzés, munkáltató főtevékenysége). A szakértők – egy IT-alkalmazás segítségével – a kódolást közvetlenül az adatbázisban végezték, így nem kellett újra betölteni az adatokat.

Ha az adatszolgáltató az alátöltött nomenklatúrából maga választotta ki a megfelelő kódokat, akkor ebben a folyamatszakaszban történik a beírt szöveg és a nomenklatúraelem megfelelőségének ellenőrzése, a hibák javítása.

Adatfeldolgozás

A begyűjtött és előkészített adatok az osztályozás lehető legmélyebb részletezettségi szintjén állnak rendelkezésre. Az adatok feldolgozása során ezt aggregáljuk az osztályozás magasabb hierarchia szintjeinek megfelelően. Az osztályozásokat rétegeképző ismérvként használjuk a pótlásnál és súlyképzésnél is.

Tájékoztatás

Az adat-előállítási folyamat outputjainak részletes megtervezése során át kell tekinteni és döntést kell hozni az alkalmazott osztályozásokról is. A statisztikai adatok közzététele általában az osztályozási hierarchia magasabb szintjén történik. Az adatok nagyságrendje és az adatvédelmi szempontok határozzák meg, hogy milyen részletezettségben publikáljuk az adatokat. Például ha az osztályozás egyes kategóriájára vonatkozó adatok országos szinten nem számottevőek, akkor nem publikáljuk azokat, vagy csak más tételekkel összevontan. Továbbá figyelembe vesszük azt is, hogy a publikálásra szánt adat az adathozzáférés szabályai szerint nyilvánosságra hozható-e vagy sem. Ennek megítélésénél a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény 39. §-a az irányadó.

A fordítókulcsszerű osztályozások (MIGs, SITC) esetében a (TEÁOR, KN szerint rendelkezésre álló) alapadatokat új ismerv szerint újra feldolgozza, összevont csoportokat képez elemzési célra az osztályozásért felelős főosztály.

A nemzetközi adatszolgáltatásnál (adatátadásnál) alapvető feladat a nemzetközi osztályozások használata. Ha eltérés van a nemzetközi és a magyar változat között, akkor az osztályozásért felelős főosztály fordítókulcs segítségével dolgozza át az adatokat, amennyiben nem egyértelmű a megfeleltetés.

2.1.8 Feladat- és ütemterv kidolgozása

Az új, a felülvizsgált, illetve az aktualizált osztályozás bevezetésének időpontjáról még a kidolgozás során dönt egy szakmai fórum (lásd 1.5 pontot). Annak érdekében, hogy a bevezetés időben megtörténjen, az osztályozásért felelős főosztálynak ki kell dolgoznia egy feladat- és ütemtervet. Ebben sorra kell venni nemcsak az osztályozás kidolgozásának fázisait, hanem a statisztikai adat-előállítási folyamatban való bevezetésének szakaszait is. A bevezetés időpontjától visszafelé számolva kell meghatározni az osztályozás véglegesítésének határidejét. Az osztályozás kidolgozását általában korábban be kell fejezni, mint a bevezetés időpontja, mert a statisztikai adat-előállítási folyamatban való alkalmazás előkészítésére is időt kell biztosítani. Attól függően, hogy az adott osztályozást a statisztikai adat-előállítási folyamat melyik és hány szakaszában fogják használni, a véglegesítés időpontja és a bevezetés időpontja között hosszabb-rövidebb idő kell, hogy rendelkezésre álljon. Például ha egy adott osztályozást a regiszterben is alkalmaznak, akkor arra is időt kell biztosítani, hogy a regiszterben nyilvántartott minden egység az új osztályozás szerint is be legyen sorolva. Ha egy osztályozást az adatgyűjtésben (kérdőívben) is alkalmaznak, akkor azt is meg kell határozni, hogy az osztályozási hierarchia melyik szintjére kell az adatszolgáltatóknak a kérdőívet kitölteniük, azaz ennek megfelelően a bevezetés időpontjára az osztályozás megfelelő változatát (változatait) is létre kell hozni.

Az **általános osztályozások** kidolgozásakor, illetve felülvizsgálatakor indokolt projektet indítani annak érdekében, hogy az átállás összehangoltan történjen minden érintett szakstatisztikában. Az osztályozásért felelős főosztály által irányított projektben részt vesz a statisztikai adat-előállítási folyamat minden érintett felelőse (osztályozás felelőse, regiszter, meta, szakstatisztika, tájékoztatás stb.), akik megtervezik az osztályozás bevezetésének teljes folyamatát, áttekintik a kapcsolódási pontokat. Előterjesztés készül a szakmai kérdésekről, alternatívákat vázolnak fel a döntésekhez, felméri a kockázatokat. Rendszeres időközönként előrehaladási jelentést készítenek a munkák állásáról. A felmerült problémák megoldására javaslatot tesznek. Az egyes részterületek (szakstatisztikák, regiszter stb.) az előterjesztésnél részletesebb anyagot is készítenek, az átállás technikai vonatkozásairól, gyakorlati teendőiről. Például projektmunka keretében történt a TEÁOR'08 bevezetése.

2.2 Az osztályozás felülvizsgálata

Az osztályozás témájától függ, hogy mikor válik elavulttá, következésképpen mikor szükséges a felülvizsgálata. Általánosságban elmondható, hogy 10–15 éves osztályozás időszerűsége megkérdőjelezhető, ezért indokolt felülvizsgálni.

A kiemelt osztályozások döntő többsége nemzetközi osztályozás, ezért felülvizsgálatuk a nemzetközi revíziós folyamathoz igazodik. Ettől független KSH-kezdeményezés nincs a felülvizsgálatra.

Nemzetközi osztályozás felülvizsgálata esetén elvárás, hogy – kapacitásaink függvényében – aktívan részt vegyünk a nemzetközi revíziós folyamatban. Például az ENSZ Statisztikai Divíziója által indított világszintű kérdőíves felmérésben (*global consultation*), illetve az Eurostat által indított Task Force-okban, Grantokban. Így biztosítható, hogy a felülvizsgált nemzetközi osztályozás magyar adaptációja szakmailag megalapozott legyen, és felkészüljünk a nemzetközi adatszolgáltatás változására.

A (nemzetközi osztályozásokon kívüli) magyar osztályozások esetében a magyar felhasználói igények, az adott témakört szabályozó magyar jogszabályok változásától függ, hogy mikor indítjuk el egy adott osztályozás felülvizsgálatát.

Az alábbiakban kiemeljük a 2.1 pontban leírt általános szabályoktól való eltéréseket, a felülvizsgálat specialitásait: az osztályozások felülvizsgálata esetén az igények felmérésébe és a szakmai egyeztetésbe a felhasználók legszélesebb körét kell, hogy bevonja az osztályozásért felelős főosztály.

Igények felmérése

- A gyakorlati alkalmazás során felmerült problémák és javaslatok összegyűjtése a szakstatistikáktól, a HSSZ-ből és a szakmai szervezetektől, az adatszolgáltatóktól.
- Új igények: a sokaság jellemzői megváltoztak, új kategóriák létrehozása, meglévő kategóriák módosítása, régi, elavult kategóriák törlése.
- Új csoportképző ismérv megfogalmazása, bevonása, beépítése.

Igények egyeztetése és szakmai döntés

Az osztályozás változó területeinek átdolgozásakor az érintett adatszolgáltatók, és területileg illetékes szakmai szervezetek, egyesületek véleményét, javaslatát is meg kell kérdeznie az osztályozásért felelős főosztálynak. Szükséges a szakmai egyeztetésbe az adott osztályozást használó HSSZ-tagokat, illetve az adminisztratív nyilvántartások gazdáit is bevonni. Ebbe a folyamatszakaszba tartozik a felülvizsgált osztályozás bevezetése időpontjának meghatározása, valamint a Janus-év kiválasztása is. A Janus-évben kettős adatfeldolgozást kell végezni: azaz a régi és az új osztályozás szerint is fel kell dolgoznia az adatokat az osztályozásért felelős főosztálynak. Erre az idősorok összekapcsolásához van szükség.

Osztályozás véglegesítése

Az osztályozásért felelős főosztály az egyeztetett igények alapján elkészíti az osztályozás új felülvizsgált változatát. Ha a struktúra végleges, akkor elkészíti a fordítókulcsot, azaz az osztályozás régi és új változata közötti megfeleltetést. Az átállás megkönnyítése érdekében a fordítókulcsot mindkét irányban elkészíti (régire – újra, és ennek átrendezésével: újra – régire). Véglegesítés után a struktúrát és a fordítókulcsot betölti a metaadatbázisba (lásd 2.1.4 pontot), illetve átadja a HSSZ-nek, az adminisztratív nyilvántartások gazdáinak, amennyiben alkalmazzák az adott osztályozást annak érdekében, hogy időben elő tudják készíteni az átállást az új osztályozásra.

Tájékoztatás, oktatás

Az osztályozás felülvizsgálata esetén sajtótájékoztatót kell tartani, illetve sajtóközleményt kell közzétenni, amennyiben az osztályozás változása sok adatszolgáltatót érint, illetve közigazgatási nyilvántartásokban is alkalmazzák az adott osztályozást.

A széles körben alkalmazott ún. általános osztályozások felülvizsgálata esetén az osztályozás gazdájának KSH Iskola tanfolyamot kell tartania a változásban érintett munkatársak részére. Részletesen ismertetni kell a változásokat és ezek hatását a statisztikai adat-előállítási folyamatra (regiszter, kérdőív, adatfeldolgozás, tájékoztatás). Amennyiben az érintett osztályozást a HSSZ is alkalmazza, akkor a KSH Iskola tanfolyamok legyenek nyitottak a HSSZ-tagok számára is, vagy HSSZ-specifikus tanfolyamot kell tartani annak érdekében, hogy az egész HSSZ-ben egységesen az új felülvizsgált osztályozást alkalmazzák.

Regiszter

Az osztályozás felülvizsgálata esetén – az osztályozásért és a regiszterért felelős szervezeti egységek együttműködésével – tervet kell készíteni arra vonatkozóan, hogy a regiszterben szereplő egységeket hogyan kódoljuk át az új osztályozás szerint. Fel kell térképezni a rendelkezésre álló adatforrásokat. Ha szükséges, és erre pénzügyi fedezet igénybe vehető, akkor új adatfelvételt is meg kell tervezni. Ki kell dolgozni, hogy a sokaság (statisztikai felvétellel) meg nem figyelt részének átkódolása milyen módszerrel történjen. Ez történhet a fordítókulcs alapján végzett automatikus átkódolással, vagy a „környezeti” adatok átvételével.

A regiszterben alkalmazott osztályozások új felülvizsgált változatának bevezetésekor gondoskodni kell arról, hogy a Janus-évre a regiszter minden egysége a régi és az új osztályozás szerinti kóddal egyaránt rendelkezzen. Ez biztosítja az idősorok összekapcsolását.

2.3 Az osztályozás aktualizálása

Az osztályozás kidolgozásának fentiekben ismertetett (2.1.1–2.1.8) folyamatán az osztályozás aktualizálásakor is végig kell menni, de aktualizálásakor egyes részfolyamatok nem relevánsak. Például a módszertani útmutató nem változik, csak a struktúra és/vagy a tartalmi meghatározások. A szakmai egyeztetést a változások nagyságrendjétől és területétől függően kell teljes körűen vagy részlegesen lefolytatni. Aktualizálásnál nem kötelező a közigazgatási egyeztetés, kivéve, ha magyar jogalkotás is szükséges (lásd 1.7 és 1.8 pontokat). Továbbá aktualizálásnál is szükség van a külső és belső felhasználók időben való tájékoztatására.

Az osztályozás aktualizálásakor szükséges a szakmai egyeztetésbe bevonni mindazokat a közigazgatási szerveket is, amelyek az adott statisztikai osztályozást közigazgatási célra alkalmazzák. Csak így biztosítható, hogy az adott osztályozás aktuális változatát egységesen alkalmazzák statisztikai és közigazgatási célra.

Az osztályozás aktualizálása a statisztikai adat-előállítási folyamat kevesebb folyamatszakaszát érinti, mint felülvizsgálatnál. Például a TEÁOR tartalmi meghatározások aktualizálása egyedül az adatgyűjtést érinti, a regisztert, adatfeldolgozást és tájékoztatást nem. A GFO módosítása a regisztert, adatgyűjtés szervezést és adatfeldolgozást érinti, a többi folyamatszakaszt nem. A KN évenkénti aktualizálása az adatgyűjtést, az adat-előkészítést, az adatfeldolgozást és a tájékoztatást egyaránt érinti – a nemzetközi aktualizálási folyamattal összhangban.

Az aktualizálási feladatok tervezése szempontjából fontos annak ismerete, hogy milyen gyakran kerül sor az adott osztályozás aktualizálására.

3. Az osztályozás alkalmazását segítő eszközök

Idetartoznak az osztályozás tartalmi részei, valamint az osztályozás alkalmazását segítő egyéb eszközök. Az osztályozás tartalmi részei a következők: módszertani útmutató, struktúra, tartalmi meghatározások és a fordítókulcsok. Az osztályozás alkalmazását segítő egyéb eszközök közé tartoznak az indexek (kódszótárak), a keresőprogram és a GYIK. Céljuk az, hogy a felhasználókat támogassák, az egységes értelmezéshez segítséget nyújtsanak, az osztályozás használatát megkönnyítsék, meggyorsítsák. Végző soron az adott osztályozás szerint gyűjtött adatok pontosságát növelik.

3.1 Módszertani útmutató

Fogalma, célja

A módszertani útmutató ismerteti az osztályozás célját, vonatkozási körét, felhasználási területét, struktúrájának jellemzőit, csoportosítási ismérveit és az elhatárolás elveit. A módszertani útmutató meghatározza az osztályozás egységét, ennek besorolási elveit és gyakorlatát. Tartalmazza az osztályozáshoz tartozó alapfogalmakat, és speciális besorolási szabályokat is. Tájékoztatót nyújt arról is, hogy miért, milyen mértékben változott az osztályozás az előző (rég) változatához képest.

Az osztályozás egy vagy több különböző ismérv szerint csoportosítja a megfigyelt sokaság egyedeit. Megkülönböztető és közös ismérvekről beszélhetünk. Az osztályozás különböző hierarchia szintjein más és más ismérv szerint csoportosítja az egyedeket. A módszertani útmutató ezt is pontosan leírja. Például a TEÁOR-osztályozás legmagasabb szintjén a termékek és szolgáltatások jellemzői a meghatározóak, míg az osztályozás legmélyebb szintjén a termelési folyamat kap nagyobb hangsúlyt, nevezetesen az, hogy a termék-előállításához, illetve a szolgáltatásnyújtáshoz milyen technológiát alkalmaznak.

A nemzetközi osztályozásokhoz általában tartozik módszertani útmutató. Ez a fentiekén kívül bemutatja az osztályozás helyét a nemzetközi osztályozások családjában, valamint az osztályozás kapcsolatát más nemzetközi osztályozásokkal. Meghatározza, hogy a nemzetközi osztályozást mikortól és melyik szakstatistikában kell alkalmazni, továbbá, hogy ez utóbbi vonatkozásában mekkora szabadságot kapnak a nemzeti statisztikai hivatalok. A nemzetközi osztályozás módszertani útmutatója kitérhet arra is, hogy az osztályozás karbantartását, aktualizálását, módosítását előreláthatólag hogyan és milyen időintervallumban fogják végezni.

Elvárás, követelmény

A többszintű és sok elemet tartalmazó osztályozások esetében fontos, hogy világos legyen a hierarchia szintek tartalma, a csoportosítás ismérvei, az osztályozás elvei. Ezt szolgálja a módszertani útmutató.

Kivételek

Néhány nemzetközi osztályozásnak nincs módszertani útmutatója, hanem pl. az uniós rendelet tartalmazza az osztályozás célját, elveit, ismérveit (pl. NUTS). A kis elemszámú osztályozások esetében a tartalmi meghatározások elegendők az egységes helyes besoroláshoz.

3.2 Struktúra

Az osztályozás struktúrája a nomenklátúraelemek hierarchikusan felépített rendszere, amelynek részei a nomenklátúraelem azonosítója és a nomenklátúraelem megnevezése. A nomenklátúraelem azonosítója lehet numerikus vagy alfabetikus. A numerikus kódszám egyúttal adatfeldolgozási célra is felhasználható, ezért a statisztikai osztályozásoknál ennek használata ajánlott. A decimális számozásnak azonban van egy kötöttsége: csak 9 alábontást tesz lehetővé.

A numerikus kódszám fejezze ki a nómenklatúraelemek alá-fölé rendeltségét. Például:

TEÁOR'08

14 Ruházati termék gyártása

143 Kötött, hurkolt cikk gyártása

1431 Kötött, hurkolt harisnyafélék gyártása

1439 Egyéb kötött, hurkolt ruházati termék gyártása

Az „egyéb” kategóriák lehetőség szerint a „9”-es végű kódszámmal legyenek azonosítva.

Az osztályozás megváltoztatásakor ugyanazt a kódszámot nem szabad felhasználni más tartalommal. Az osztályozás felülvizsgálatakor ez szükségszerű, de az osztályozás aktualizálása során ezt kerülni kell, különben az adatok összehasonlíthatóságát zavarja (fordítókulcsot kell használni).

Megnevezés

A nómenklatúraelem megnevezése legyen szakszerű, egyértelmű, rövid. Ne használjon felsorolást, hanem összefoglaló kategóriákat, általános megjelölést. A nómenklatúraelem pontos tartalmának leírására ugyanis nem a megnevezés, hanem a tartalmi meghatározás szolgál.

Ha valamilyen okból nem lehetséges a nómenklatúraelemnek rövid megnevezést adni, akkor a metaadatbázisban külön mező ad lehetőséget egy rövidített megnevezés tárolására, amit pl. a publikációkban, nyilvántartásokban szereplő táblázatok formai megkötései miatt alkalmazni kell/lehet. Ebben az esetben a nómenklatúraelemnek lesz egy teljes megnevezése és egy rövid megnevezése. Indokolt ezt szisztematikusan és a Tájékoztatói Igazgatósággal egyeztetve végezni, hogy egységesen ugyanazokat a megnevezéseket jelenítsék meg minden publikációban.

3.3 Tartalmi meghatározások

A tartalmi meghatározások definiálják a nómenklatúraelemek tartalmát. Az osztályozások tartalmi meghatározásai nem teljes körű felsorolások, hanem az adott nómenklatúraelem tartalmának lényegét írják le/körül. Elengedhetetlen, hogy a megfogalmazás egyszerű, egyértelmű és világos legyen.

A tartalmi meghatározások az osztályozás egységes gyakorlati alkalmazását segítő eszközök, az egységek egyértelmű besorolását teszik lehetővé. A kiemelt osztályozások esetében elvárás, hogy a nómenklatúraelemek rendelkezzenek tartalmi meghatározásokkal.

A tartalmi meghatározás részei:

Idetartozik: az adott nómenklatúraelembe tartozó egyedek, jelenségek, események stb. felsorolása.

Nem tartozik ide: kizárja azokat az egyedeket, jelenségeket, eseményeket, amelyek nem az adott nómenklatúraelembe tartoznak, és egyúttal hivatkozik arra a nómenklatúraelemre (kódszámmal együtt), amelybe tartoznak.

Az oda-vissza hivatkozások javítják az osztályozás egyértelműségét azáltal, hogy egy adott nómenklatúraelem „kivétel”-ében szereplő leírás egyúttal a hivatkozott másik nómenklatúraelem „idetartozik” felsorolásában is szerepel, ha lehet, azonos megfogalmazással.

A hierarchiaszintek tartalmi meghatározásai

A hierarchia legmagasabb szintjéhez tartozó tartalmi meghatározásoknak fontos szerepük van abban, hogy egyértelműen el lehessen határolni egymástól az adott osztályozás legmagasabb szintű elemeit (legösszevontabb csoportjait). Az ezen a szinten leírt tartalmi meghatározásokat nem kell megismételni a hierarchia mélyebb szintjeihez tartozó nómenklatúraelemeknél.

A magyar osztályozások esetében, ha a nómenklatúraelemek csoportosítását valamely magyar jogszabályból vették át, ezek definícióját a tartalmi meghatározásokba be kell tenni, ezzel segítve a felhasználókat a nómenklatúraelemek értelmezésében.

Speciális esetek

Néhány osztályozás esetében a tételeknek azért nincsen definíciója, mert olyan kevés tételből áll az osztályozás, hogy egyértelmű a tételek tartalma. Más esetekben az osztályozás tartalmi meghatározásának fordítása azért nem készült el, mert az osztályozást egyedül a nemzetközi adatszolgáltatásban alkalmazzuk.

A termékosztályozások egy része a legrészletesebb áruosztályozást használja fel a termékkategóriák tartalmi meghatározásaként. Például a TESZOR és az ITO KN hivatkozásokkal írja le az egyes terméktételek tartalmát (ui. fordítókulcs készül a TESZOR–KN és az ITO–KN között).

Vannak olyan osztályozások, amelyek egy másik (alap)osztályozás elemeit csoportosítják elemzési célra, új szempont szerint, összevontabb kategóriákat hoznak létre. Ezeknél az osztályozásoknál fordítókulcs készül az alaposztályozás és a másodlagos osztályozás között. Ezért nem szükséges, hogy tartalmi magyarázatot fűzzünk az egyes tételekhez (pl. MIGs, SITC.).

3.4 Fordítókulcs az osztályozás régi és új változata között

A fordítókulcs az osztályozás régi és új változata közötti megfeleltetési tábla. Azzal a céllal készül, hogy segítse a régi osztályozás megfelelő kategóriájába besorolt statisztikai egységek átsorolását az új osztályozásba. Elvárás, hogy – az osztályozás változása esetén – készüljön fordítókulcs, ezzel támogatva az áttérést a régi osztályozásról az újra. Ez alapvető fontosságú mind a statisztikusok számára az idősorok előállításához, mind a felhasználók számára az idősorok értelmezéséhez. A fordítókulcsot mindkét irányban el kell készíteni, a statisztikai adatok előállításának megkönnyítése érdekében.

A fordítókulcs tartalmazza:

- az osztályozás struktúrájának változásait (új tétel, törlés, összevonás, szétválás, kódszámváltozás), valamint
- a nomenklatúraelemek tartalmának változásait is (pl. az egyik nomenklatúraelem tartalmának egy része átkerül egy másik elembe).

A teljes fordítókulcs jól tükrözi az osztályozás összes változását. Más szóval a teljes fordítókulcs bemutatja, hol milyen jellegű és milyen mértékű változás történt: a régi osztályozás egyes kategóriái hol található meg az új osztályozásban, illetve a régi kategória teljes mértékben, vagy annak csak egy része került-e át az új osztályozás valamelyik kategóriájába. A fordítókulcsnak van egy megjegyzés oszlopa is, amelyet azokban a sorokban kell kitölteni, amelyeknél nem egyértelmű, nem közérthető a változás lényege.

Ezen teljes fordítókulcs mellett készül 1–1 fordítókulcs is a statisztikai egységek átkódolásához. Az 1–1 fordítókulcs a teljes fordítókulcsból készül, oly módon, hogy az 1–n kapcsolatoknál kijelöli a „domináns” (jellemző, meghatározó) megfeleltetést, a többit pedig figyelmen kívül hagyja. A domináns megfeleltetés alapján történik az egységek automatikus átkódolása a regiszterekben.

Alapértelmezésben a fordítókulcs az osztályozás legmélyebb szintjén készül.

Osztályozás felülvizsgálata esetén készüljön fordítókulcs:

- a hierarchia legmagasabb (aggregált) szintjén – ez jól tükrözi a lényeges változásokat,
- a hierarchia legmélyebb (legrészletesebb) szintjén – a változások részletes, pontos leírása, bemutatása.

A fordítókulcsok jó kiindulási alapot jelentenek az idősorok visszavezetéséhez.

Ha egy osztályozást minden évben aktualizálnak, az adatok összehasonlíthatóságát kétféleképpen lehet biztosítani:

- Minimális megoldás: fordítókulcs készül az osztályozás új és régi változata között, így a tárgyévi adatok összehasonlíthatók lesznek a bázisév adataival.
- Maximális megoldás: az évenkénti változásokat „összefűzik”, így az idősor több évre vonatkozóan rendelkezésre áll. Például az osztályozás utolsó felülvizsgálata óta bekövetkezett összes (évenkénti) változást egyetlen fordítókulcsba „integrálják”, így a felhasználó a teljes idősorra vonatkozóan hozzájut az adatokhoz. Ez a megoldás meglehetősen munkaigényes. Ez az eljárás sem nyújt megoldást akkor, ha az osztályozás elemei szétválnak részletesebb kategóriákra, új tételek jönnek létre múlt nélkül – hiszen múltbeli adatok nem állnak rendelkezésre. Ilyenkor szakértői becsléshez lehet folyamodni, amennyiben ehhez valamilyen adatforrás rendelkezésre áll.

Technikai megjegyzések, instrukciók

A felhasználókat segíti a fordítókulcs használatában, ha a fordítókulcs nemcsak a kód párokat, hanem a kódhoz tartozó megnevezéseket is tartalmazza.

A fordítókulcsnak mindig teljesnek kell lennie, azaz minden régi és minden új nomenklatúraelemet kell tartalmaznia, nemcsak a változásokat. Ez biztosítja a fordítókulcs helyes, pontos felhasználását az adatfeldolgozásban.

A változások típusai: új tétel, törölt tétel, összevonás, szétválás, kódszámváltozás. Informatikai szempontból elvárás, hogy **szétválás** esetén a régi elem annyi sorban ismétlődjön, ahány új részre vált szét, illetve fordítva: **összevonás** esetén az új elem annyi sorban ismétlődjön, ahány régi elemet vontak össze. Az Önálló Vállalkozók Tevékenységi Jegyzékéből (ÖVTJ) vett példákkal illusztráljuk, hogyan jelentjük meg a fordítókulcsban a változásokat:

ÖVTJ 2013		ÖVTJ 2014		Változás típusa
kódszám	megnevezés	kódszám	megnevezés	
782001	Munkaerőkölcsönzés	–	–	Törölt (az új Munka törvénykönyve szerint egyéni vállalkozóként nem végezhető)
478101	Élelmiszer, alkoholmentes ital piaci kiskereskedelme	478101	Élelmiszer, alkoholmentes ital piaci kiskereskedelme	szétválás
478101	Élelmiszer, alkoholmentes ital piaci kiskereskedelme	478102	Élelmiszer, alkoholmentes ital kiskereskedelmi értékesítése közterületen	szétválás

ÖVTJ 2014		ÖVTJ 2015		Változás típusa
kódszám	megnevezés	kódszám	megnevezés	
–	–	383207	Brikett, pellet gyártása vegyes ipari hulladékból	Új
931907	Lovasterápia	869010	Lovasterápia	Kódszámváltozás (átsorolás másik TEÁOR-ba)
559002	Diák szálló üzemeltetése	559001	Nem üdülési, nem turisztikai egyéb szálláshely-szolgáltatás	összevonás
559003	Munkásszálló üzemeltetése	559001	Nem üdülési, nem turisztikai egyéb szálláshely-szolgáltatás	összevonás
559004	Kollégium üzemeltetése	559001	Nem üdülési, nem turisztikai egyéb szálláshely-szolgáltatás	összevonás

A fordítókulcsot a felhasználók által közvetlenül felhasználható technikai formátumban kell elkészíteni és közzétenni.

Az osztályozások nem kötelező, hanem kiegészítő eszközei a következők: index, kódszótár, keresőprogram, gyakran ismételt kérdések (GYIK).

3.5 Index, kódszótár

Az index, illetve kódszótár a gyakorlatban előfordult esetek (*case laws*) gyűjteménye, a helyes besorolással (kószámmal) együtt. Sem a módszertani útmutató, sem a tartalmi meghatározások nem terjedhetnek ki minden esetre, ezért az indexnek, kódszótárnak fontos szerepe van az elhatárolási elvek gyakorlati megvalósításában, egyes konkrét esetek egyértelmű besorolásában.

A kiemelt osztályozások használatát megkönnyíti a valóságban előforduló, konkrét eseteket tartalmazó index vagy kódszótár összeállítása. Ha egy osztályozás sok elemből áll, illetve nagy sokaságra kiterjedő adatgyűjtésben alkalmazzák, az index, kódszótár meglete nagymértékben megkönnyíti az egyedek besorolását. Például kódszótár készült a népszámlálás FEOR, TEÁOR kódolásához.

Az alfabetikus index az osztályozás megnevezéseiből, tartalmi meghatározásaiból vett szövegrészeket és kulcsszavakat tartalmaz, de ezt kiegészíthetik az adatgyűjtésből származók konkrét példákkal is. Például a népszámlálás TEÁOR-kódszótára nemcsak a TEÁOR-ból vett szövegrészeket tartalmazza, hanem a népszámlálási kérdőívre a magánszemélyek által beírt olyan konkrét tevékenységi leírásokat is, amelyek többször előfordultak.

Az index készülhet a külső felhasználók, adatszolgáltatók részére, illetve kódszótár a KSH munkatársak munkájának megkönnyítésére. Biztosítani kell a hozzáférést az index, kódszótár aktuális változatához minden érintett fél részére. Előnye: kevesebb kérdés, levél érkezik az adatszolgáltatóktól és a felhasználóktól.

3.6 Keresőprogram

A sok elemet tartalmazó osztályozások használatát jól segíti a keresőprogram, amely a felhasználó által megadott szövegrészlet, kódrészlet alapján kiadja az összes előfordulást az adott osztályozásban. Alapértelmezésben a keresőprogram az osztályozás struktúrájában és tartalmi meghatározásaiban keres. De készülhet továbbfejlesztett keresőprogram is, amely az osztályozás „hivatalos” tartalmi elemein kívül megadott további szövegben is keres (pl. a FEOR keresőprogram a jellemző munkakörökben is keres). Lásd www.ksh.hu/Osztályozások menüpontba feltöltött kiemelt osztályozások Keresőprogram menüpontja.

3.7 Gyakran ismételt kérdések (GYIK)

A legszélesebb körben alkalmazott osztályozásoknál segítheti az adatszolgáltatók és a felhasználók tájékoztatását. Ezáltal csökkennek az egyedi megkeresések.

A gyakran ismételt kérdések (GYIK) összeállítása különösen a közigazgatásban is alkalmazott osztályozások esetében fontos. Ez jól összefoglalja az ügyfelek, vállalkozások leggyakrabban előforduló kérdéseire adott válaszokat, ezzel segítve az eligazodást a közigazgatás „labirintusában”.

A GYIK a KSH-honlap Szolgáltatások menüpontjában (http://www.ksh.hu/gyik_besorolas) van, így az érintett ügyfelek, vállalkozások könnyen megtalálhatják, és a szükséges információkhoz hozzájuthatnak.

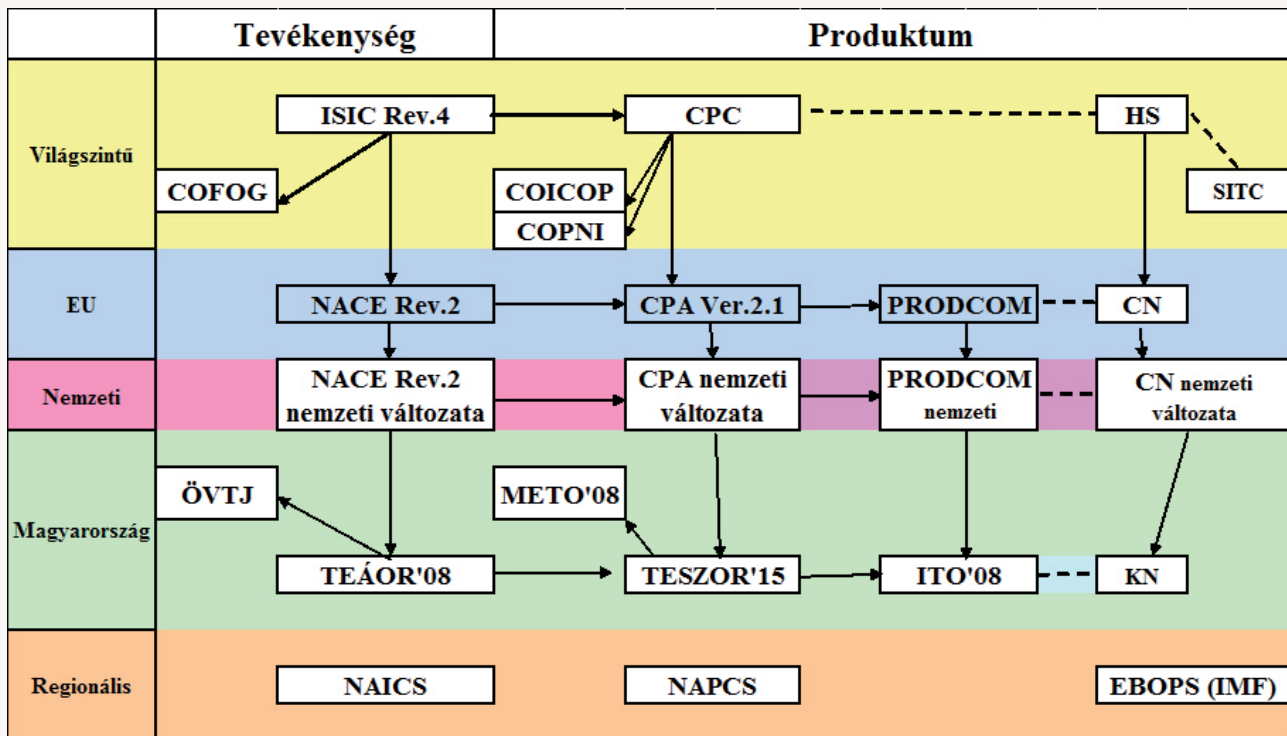
Kiemelt osztályozások listája

Nemzetközi osztályozás – rövid név	Nemzetközi osztályozás – teljes név	Magyar osztályozás neve
ACL 2008	Activity coding list for harmonised European time use surveys	Tevékenységi osztályozás az időmérleghez
CC	Classification of Types of Constructions	ÉJ – Építményjegyzék
	Classification of institutional sectors (S)	Gazdasági szektorok osztályozása a nemzeti számlákban
CN	Combined Nomenclature	KN – Kombinált Nómenklatúra (CN8)
CNPO	Classification of Nonprofit Organisations	NSZOR – Nonprofit szervezetek osztályozási rendszere
COFOG	Classification of the Functions of Government	COFOG – A kormányzati fogyasztás funkcionális osztályozása
COICOP	Classification of Individual Consumption by Purpose	COICOP – Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása
COPNI	Classification of the Purposes of Non-Profit Institutions Serving Households	COPNI – A háztartásokat segítő nonprofit intézmények rendeltetés szerinti osztályozása
CPA Ver.2.1	Statistical Classification of Products by Activity, Version 2.1	TESZOR'15 – Termékek és szolgáltatások osztályozási rendszere, 2015
EBOPS	Extended Balance of Payments Services Classification	EBOPS – A fizetési mérleg szolgáltatásokra vonatkozó, kibővített osztályozási rendszere
EWC-Stat Version	European Waste Classification for Statistics, version 4 (2010)	Európai Hulladékosztályozás statisztikai célra
FORD	Field of R&D	Tudományág, -ágazat szerinti besorolás
ICD-10	International Statistical Classification of Diseases, Tenth Revision	BNO-X – Betegségek nemzetközi osztályozása, 10. felülvizsgált változat
ICCS	International Classification of Crime for Statistical Purposes, version 1.0	BNSOR'17 – Bűncselekmények nemzetközi statisztikai célú osztályozási rendszere
ICSE	International Classification of Status in Employment	FVO – Foglalkozási viszonyok osztályozása
ISCED 2011	International Standard Classification of Education, 2011	ISCED'2011 – Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere, 2011
ISCED-F	International Standard Classification of Education Fields of Education and training 2013	KEOR – Képzési területek egységes osztályozási rendszere

Kiemelt osztályozások listája (folytatás)

Nemzetközi osztályozás – rövid név	Nemzetközi osztályozás – teljes név	Magyar osztályozás neve
ISCO-08	International Standard Classification of Occupations, 2008 version	FEOR'08 – Foglalkozások egységes osztályozási rendszere, 2008
MIGs 2009	Main Industrial Groupings, 2009	MIGs'2009 – Főbb ipari csoportok
NACE Rev. 2	Statistical Classification of Economic Activities in the European Community, Rev. 2	TEÁOR'08 – Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008
NST 2007	Standard goods classification for transport statistics	NST'2007 – Szállítástatisztika áruosztályozása
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics	NUTS – Statisztikai célú területi egységek
PRODCOM List	PRODCOM List (List of PRODUCTS of the European COMMunity)	ITO – Ipari termékosztályozás
SITC Rev. 4	Standard International Trade Classification, Fourth Revision	SITC – Egységes külkereskedelemszisztematikai osztályozás
	Classification of Assets in the ESA/SNA	Eszközök osztályozása a nemzeti számlákban
		Ellátási típusok a szociális szolgáltatásokban, a gyermekjólétben és a gyermekvédelemben
		Fogyasztóiár-statisztika termék- és szolgáltatás osztályozása
		Gazdálkodó szervezetek árbevétel-kategóriái
		Gazdálkodó szervezetek létszám-kategóriái, 1998
		GFO – Gazdasági szervezetek gazdálkodási forma szerinti osztályozása
		METO'08 – Mezőgazdasági termékosztályozás
		ÖVTJ – Önálló vállalkozók tevékenységi jegyzéke/Szakmakód jegyzék, 2008
		TSZJ – Területi számjelrendszer

Gazdaságstatisztikai osztályozások nemzetközi családja



ISIC – International Standard Industrial Classification of All Economic Activities – Gazdasági tevékenységek egységes nemzetközi ágazati osztályozása, ENSZ

NACE – Statistical Classification of Economic Activities in the European Communities – Gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozása az Európai Unióban

COFOG – Classification of the Functions of Government – A kormányzati fogyasztás funkcionális osztályozása

CPC – Central Product Classification – Központi termékosztályozás, ENSZ

CPA – Classification of Products by Activity – Termékek és szolgáltatások tevékenység szerinti osztályozása, EU

COICOP – Classification of Individual Consumption by Purpose – Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása

COPNI – Classification of the Purposes of Non-Profit Institutions Serving Households – A háztartásokat segítő nonprofit intézmények rendeltetés szerinti osztályozása

PRODCOM - PRODUCTION COMMUNAUTAIRE – Az EU ipari termelésének statisztikai megfigyeléséhez használt termékosztályozás

HS – Harmonized Commodity Description and Coding System – Harmonizált áruleíró- és kódrendszer, World Custom Organisation (WCO)

CN – Combined Nomenclature – Kombinált nómenklatúra, a külkereskedelmi statisztikákhoz használt európai áruosztályozás

SITC – Standard International Trade Classification – Egységes külkereskedelmi-statisztikai osztályozás

EBOPS – Extended Balance of Payments Services Classification – A fizetési mérleg szolgáltatásokra vonatkozó, kibővített osztályozási rendszere

NAICS – North American Industry Classification System – Észak-amerikai ágazati osztályozás

NAPCS – North American Product Classification System – Észak-amerikai termék osztályozás

Az osztályozások közvetlenül vagy fordítókulcsok segítségével kapcsolhatók össze (az ábrán ezt jelzi az egyenes, illetve a szaggatott nyíl).

Irodalomjegyzék

- 2016. évi CLV törvény a hivatalos statisztikáról
http://www.ksh.hu/docs/bemutakozas/hun/2016_evi_stat_torveny.pdf
- 184/2017. (VII. 5.) Korm. rendelet a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény végrehajtásáról
http://www.ksh.hu/docs/bemutakozas/hun/2016_evi_stat_torveny_vegrehajtasarol.pdf
- Egységes Statisztikai Folyamat Modell (ESTFM)
<http://www.ksh.hu/docs/bemutakozas/hun/estfm.pdf>
- Nemzeti Statisztika Gyakorlati Kódexe
http://www.ksh.hu/docs/bemutakozas/hun/gyakorlati_kodex.pdf
- European Statistics Code of Practice
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/KS-02-18-142?inheritRedirect=true&redirect=%2F%2Fpublications%2Fleaflets>
- EUROSTAT: Catalogue of ESS Standards
http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_GENINFO_ESS_CAT
- ENSZ Statisztikai Bizottság: Standard Statistical Classifications: Basic Principles
https://unstats.un.org/unsd/classifications/bestpractices/basicprinciples_1999.pdf
- dr. Túő Lászlóné: Statisztikai osztályozások nemzetközi összehangolásának új irányzatai
http://www.ksh.hu/statszemle_archive/1999/1999_06/1999_06_422.pdf

kommunikacio@ksh.hu

[Lépjön velünk kapcsolatba!](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789